

ДИСПРОПОРЦІЇ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА УКРАЇНИ: ОСНОВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛІВ

Вдовічен А.А.

У даній статті досліджується коло питань, що стосуються формування таких складових національного багатства, як основний та фінансовий капітали, а також виявлення і мінімізація диспропорцій у процесі їх формування. Об'єктом нашого дослідження є складові елементи національного багатства такі як основний та фінансовий капітали, предметом дослідження є статистична інформація, щодо диспропорційності формування вище зазначених складових елементів. У статті використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу і синтезу – для узагальнення теоретичних засад формування та розвитку складових елементів національного багатства, економіко-математичні – для обробки статистичних даних з метою оцінки стану основного та фінансового капіталу України.

Ключові слова: національне багатство, диспропорції, дисбаланс, основний капітал, фінансовий капітал.

ВСТУП

Динаміка основних показників – соціально-економічного розвитку України впродовж останніх двадцяти років свідчить про те, що час, який потрібно було використати для нарощування національного багатства та становлення самодостатньої економіки як основи для нормального життя людей, безуспішно витрачений. Здійснені реформи виявилися руйнівними: був майже знищений стартовий потенціал розвитку молодій державі на початковому етапі її становлення.

Різноманітні наукові підходи до розуміння чинників розвитку соціально-економічних систем стрімко змінюються, що обумовлює необхідність створення цілісної макроекономічної картини стосовно головних економічних ресурсів держав – їхньої наявності, формування та розподілу, враховуючи перебіг змін у глобальному масштабі. Тому категорія найвищого рівня узагальнення системно-структурних економічних особливостей країн світу – національне багатство – потребує ґрунтовнішого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення й динаміки формування національного багатства України, а відповідно і виявлення диспропорційності розвитку національної економіки знайшли відображення в працях зарубіжних і вітчизняних вчених Є.Бухвальда, В.Геєця, П.Друкера, В.Іноземцева, Ф.Лук'янова, А.Мокія, Р.Робертсона, М.Саліхова, Т.Стоун'єр, А.Толстоухова, А.Тоффлера, А.Турена, Ю.Хаяші, А.Чухно, Л.Шинкарук, І.Школи і ряду інших вчених.

Як зазначається в монографії Геєця В.М., Шинкарук Л.В. та ряду інших авторів – Україна є порівняно молодією державою, тому стосовно динаміки обсягів її національного багатства, та враховуючи специфіку цього макроекономічного агрегату, на даний час можна зробити лише попередні висновки, і вони є невтішними. З часів здобуття нашою державою незалежності відбувається зменшення кількості та якості майже всіх елементів національного багатства, зниження і заниження їхньої цінності [11, с. 149].

В авторефераті Бухвальда Є.М. «Відтворення національного багатства України: теорія і методологія» зазначається, що специфіка використання багатства як показника економічної динаміки полягає у тому, що політекономічне розуміння багатства (на відміну від звичайного) і побудовані на ньому економічні оцінки не підпорядковуються формулі «більше – це завжди й краще» і не можуть розглядатися як універсальний вимірник динаміки соціально-економічного розвитку суспільства у відриві від якісного «наповнення» багатства, внутрішньої збалансованості його елементів [1].

Однак незважаючи на очевидні здобутки сучасної наукової думки, цілий ряд проблем, які пов'язані з динамікою та диспропорційністю розвитку таких складових національного багатства, як основний та фінансовий капітали і їх вплив на економіку країни в контексті формування політики економічного зростання залишаються вивченими недостатньо повно. Саме цей напрямок нашого дослідження визначає невирішену частину загальної проблеми, якій присвячується дана стаття.

Формулювання цілей статті. Основними завданнями нашого дослідження є аналіз кола питань, що стосуються формування таких складових національного багатства, як основний та фінансовий капітали, а також виявлення і мінімізація диспропорцій у процесі їх формування. Об'єктом нашого дослідження є складові елементи національного багатства такі як основний та фінансовий капітали, предметом дослідження є статистична інформація, щодо диспропорційності формування вище зазначених складових.

У статті використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу і синтезу – для узагальнення теоретичних засад формування та розвитку складових елементів національного багатства, економіко-математичні – для обробки статистичних даних з метою оцінки стану основного та фінансового капіталу України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З того часу як Україна здобула незалежність відбувається зменшення кількості та якості майже всіх елементів національного багатства (людський потенціал, природно-ресурсний потенціал, основний капітал та оборотні кошти в запасах товарно-матеріальних цінностей, елементи фінансового капіталу), зниження і зниження їхньої цінності. Однак потенціал економічного розвитку нашої держави залишається досить потужним і водночас диспропорційним.

Необхідність мінімізації диспропорційності формування запасів основного капіталу (ОК), не викликає сумніву, оскільки загальна вартість основного капіталу по відношенню до ВВП України (згідно з даними Держкомстату) змінювалася хвилеподібно, збільшившись з 16,6% станом 01.01.95 р. до 199,3% станом на 01.01.96 р. (на 182,7 в. п.), перевищивши 1000% станом на 01.01.97р. і дорівнюючи 413,4% станом на 01.01.2010 р. [9].

Причому динаміка вартості основного капіталу з урахуванням зносу є практично ідентичною розглянутій вище, тому можна зробити висновок, що рівень зносу не спричинив суттєвого впливу на появу значного сплеску на діаграмі, яка відображає тенденції змін відношення вартісного обсягу основного капіталу до ВВП України.

Водночас розрахунки, проведені на основі даних міжнародних статистичних збірників «СНР: основні показники та деталізовані таблиці» [17], [18], [19] свідчать про наявність значних дисбалансів як у поточних процесах нагромадження ОК, так і у співвідношеннях вартісних обсягів його запасів із ВВП не тільки в Україні, а й у багатьох країнах світу. Особливо різко відсоткове співвідношення запасів ОК з ВВП протягом досліджуваного періоду змінювалося у країнах – колишніх республіках СРСР. У більшості з них його розмір суттєво зменшився, зокрема в Молдові – з 1267,8% станом на 01.01.97р. до 333,3% на 01.01.05р., Киргизії – з 654,9% до 196,5% протягом 1997–2004рр., Азербайджані – з 568,4% на 01.01.97р. до 216,8% на 01.01.07р., Білорусі – з 606,3% до 359,6% протягом 1997–2008 рр. Причому у Білорусі названа тенденція була хвилеподібною: різке зниження цього показника протягом 1998р. (із 717,7% до 404,8%) змінилося його стрімким зростанням (більше ніж удвічі) у наступному році – до 950,5% станом на початок 2000р. та подальшим поступовим скороченням до 359,6% станом на початок 2008р [17], [18], [19].

На початку ХХІ ст. збільшення вартісного обсягу ОК відносно ВВП у цій групі країн відбувалося лише в Латвії – з 82,9% станом на 01.01.2003р. до 763,2%% станом на 01.01.2004р., – що було спричинено вступом цієї країни 01 травня 2004 р. до ЄС і переходом, у зв'язку з цим на нову систему оцінювання запасів основного капіталу [9], [17], [18], [19].

Розрахунки, проведені для розвинених країн світу, свідчать, що динаміка вартості ОК по відношенню до ВВП у цій групі держав була набагато рівномірніша, ніж у попередній. Протягом 1997–2007 рр. величина цього показника в Австралії, Австрії, Нідерландах, Німеччині, Франції, Італії та Фінляндії знаходилася майже на одному рівні – у межах 400–600%. І на цьому фоні величина відповідного показника в Україні з 01.01.97р. до 01.01.08 р. зменшилася надто різко: загальна вартість вітчизняного основного капіталу по відношенню до ВВП скоротилася з 1034,7% до 276,3%, а залишкова вартість – з 606,3% до 134%. Це призвело до принципової зміни місця України у міжкраїнових зіставленнях за даним показником: якщо до 2001 р. його величина суттєво перевищувала відповідні значення у розвинених країнах, то після 2005 р. (за залишковою вартістю) вона стала у цій групі країн найменшою.

Хвилеподібні номінальні зміни співвідношення ОК та ВВП України були пов'язані передусім не з різкими коливаннями вартісного обсягу основного капіталу, а з трансформаціями методичних підходів, які використовувалися в процесі їхньої оцінки. Про те, що різкі зміни були викликані не фактичними, а номінальними трансформаціями вартісного обсягу основних засобів, свідчить динаміка індексів основних засобів та ВВП, які протягом досліджуваного періоду змінювалися набагато меншими темпами (табл. 1) [2], [6], [7], [10].

Таблиця 1 Динаміка вартості основного капіталу України протягом 1991–2010 рр. [2], [6], [7], [10]

На початок року	ОК у фактичних цінах, млрд. крб. / млрд. грн.*	ВВП у фактичних цінах, млрд. крб. / млрд. грн.	ОК, % до ВВП	Рівень зносу, %	Залишкова вартість ОК, % до ВВП	Залишкова вартість ОК			
						усього		на 1 особу	
						млрд. крб. / млрд. грн.*	млрд. дол. США	тис. крб. / тис. грн.*	тис. дол. США
1991	474,0	289,0	164,0	37,1	103,2	298,1	165,6***	3,2	8,4
1996	10865152	5452000	199,3	37,5	124,6	6790720	37,9	131858,6	0,7
2001	845,8	173,0	489,0	43,7	275,3	476,2	87,6	9,7	1,8

2002	915,5	204,2	448,3	45,0	246,6	503,5	95,0	10,4	1,96
2003	964,8	225,8	427,3	47,2	225,6	509,4	95,6	10,6	1,99
2004	1026,2	267,3	383,8	48,0	199,6	533,6	100,1	11,2	2,1
2005	1141,1	345,1	330,6	49,3	167,6	578,5	109,0	12,2	2,3
2006	1276,2	441,5	289,1	49,0	147,4	650,9	128,9	13,8	2,7
2007	1568,9	544,2	288,3	51,5	139,8	760,9	150,7	16,3	3,2
2008	1969,9	720,7	273,3	52,6	135,5	966,4	191,4	20,6	4,1
2008**	2900,5	720,7	402,5	63,9	146,9	1047,6	207,4	22,6	4,5
2009	3052,9	948,1	322,0	60,3	127,8	1251,2	162,5	27,2	3,5
2009**	3624,3	948,1	382,3	61,6	146,8	1391,8	180,8	30,3	3,9
2010	3781,6	914,7	413,4	60,4	163,8	1498,5	187,7	32,6	4,1

Примітки: * дані станом на початок 1991 та 1996 р. наведено у крб; ** з урахуванням індексації та переоцінки звітного року; *** За комерційним курсом Держбанку СРСР (1,8 руб за 1 дол. США), уведеним з 01.11.1990 р. (див.: Указ Президента ССРСР № УП-943 «О введении коммерческого курса рубля к иностранным валютам и мерах по созданию общесоюзного валютного рынка» [Електронний ресурс]. – Доступний з: </www.lawmix.ru>).\

Однак, на думку багатьох експертів, вітчизняні основні засоби й на сьогоднішній день залишаються істотно недооціненими, що обумовлює диспропорційно низькі показники їхньої питомої ваги в структурі національного багатства. Необхідно впровадити принципово нову схему здійснення такої оцінки на національному рівні. З цією метою доцільно використовувати розроблений в рамках Системи національних рахунків метод безперервної інвентаризації, що дозволить істотно підвищити рівень об'єктивності розрахунків вартості основних засобів в Україні та забезпечити порівнянність результатів із міжнародними.

Навіть попередні розрахунки на основі індексів основних засобів свідчать про істотну недооцінку їхньої вартості в Україні. Так, розрахована на основі офіційних даних Держкомстату України на початок 2008 р. питома вага вартості основного капіталу в структурі національного багатства становить 1,05%. А у абсолютних величинах його обсяг зменшився з 207,4 млрд. дол. США на початок 2008 г. до 162,5 млрд. дол. США станом на 01.01.2009 г. Однак, згідно з даними Держкомстату щодо індексів основних засобів, їхній фізичний обсяг збільшився з початку 1991 р. до січня 2009 р. у 1,517 рази [2], [7], [10]. Тобто, якщо станом на 01.01.91р. залишкова вартість основних засобів становила 165,6 млрд. дол. США, то до 01.01.09 р. їхня вартість у доларовому вимірі в цінах 1990-го року зросла до 251,2 млрд. дол. США, що в 1,4 рази перевищує офіційні статистичні дані з вартості основного капіталу України на початок 2009 р. (180,8 млрд. дол.).

Про викривлення офіційними джерелами інформації щодо фізичного обсягу та вартості основних засобів свідчать також результати альтернативних розрахунків Д.Фоміна та Г.Ханіна, проведених щодо макропоказників розвитку російської економіки – вони є актуальними й для України [13], [14]. Результати розрахунків російських вчених чітко висвітили дві тенденції щодо викривлення статистичної інформації стосовно основних засобів, котрі є актуальними і для України: істотне завищення індексів фізичного обсягу основних засобів і одночасне суттєве заниження їхньої вартості.

На диспропорційність обсягу основного капіталу порівняно з іншими елементами національного багатства істотний вплив спричиняє також рівень зносу основних фондів, що має стійку тенденцію до зростання, збільшившись з початку 1991 р. до січня 2010 р. на 23,3 в.п. – з 37,1% до 60,4%, дорівнюючи у сфері транспорту і зв'язку 83,9%, в промисловості 61,8%, а у сфері освіти – 62,4%.

Тенденції оберненої пропорційності динаміки вартісного обсягу основного капіталу по відношенню до ВВП та зміни питомої ваги ВНОК та ЧНОК у ВВП виникають внаслідок специфіки оцінки вартості основного капіталу в Україні, значного зменшення обсягів ВВП у 2009 р. та погіршення структури його розподілу. Значне скорочення обсягів ВВП викликало зростання відсоткового співвідношення з ним вартісного обсягу запасів основного капіталу, тоді як внаслідок погіршення структури розподілу ВВП менша його частка була спрямована на валове та чисте нагромадження ОК. Про те, що такі тенденції обумовлені, в основному, змінами у ВВП, свідчать дані щодо повільного, але перманентного зростання абсолютних вартісних обсягів основного капіталу у постійних цінах. У цінах 2000 р. вартісний обсяг ОК збільшився протягом 2001-2010рр. з 828,8 млрд. грн. до 1,12 трлн. грн., а у цінах 2009 р. – з 2,8 до 3,78 трлн. грн. (рис. 1) [2], [6], [7], [10].

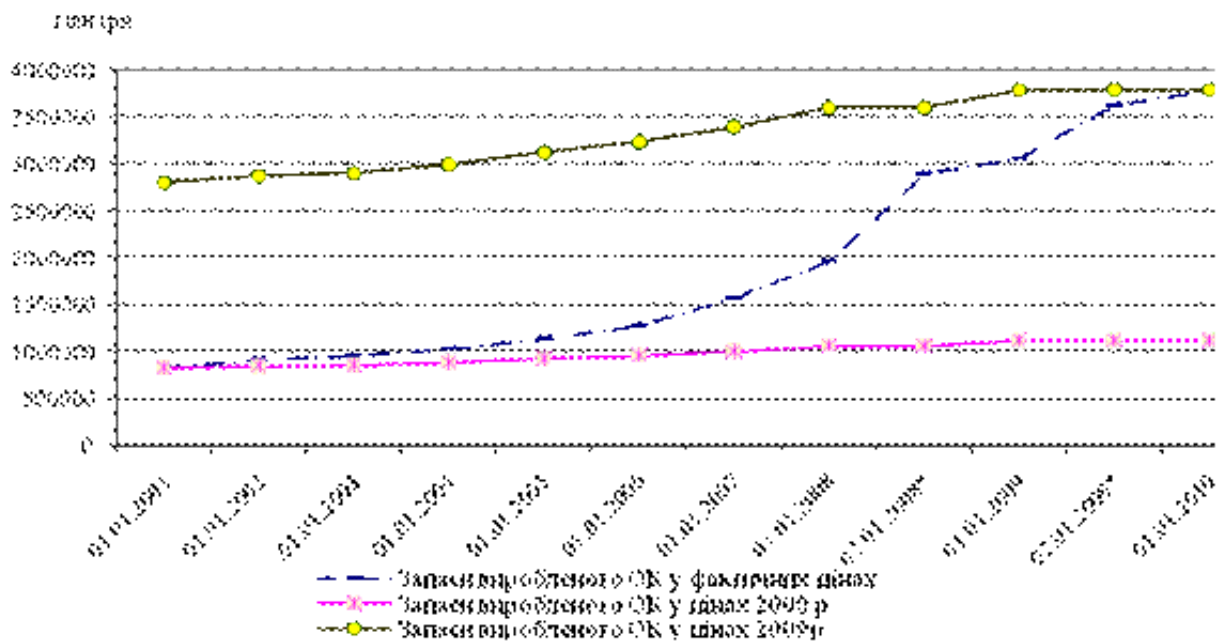

Рис. 1 Динаміка вартісного обсягу запасів основного капіталу України протягом 2001–2010 рр. [2], [6], [7], [10]

Примітка: * з урахуванням індексації та переоцінки звітного року

Найбільш специфічними складовими національного багатства України протягом останніх років є елементи фінансового капіталу, які впливають на його обсяг (чисті іноземні активи НБУ, чисті іноземні активи інших депозитних корпорацій, зовнішній борг сектора державного управління, зовнішній борг інших секторів, міжфірмовий борг прямим інвесторам). Станом на 01.01.2011р. Загальна величина елементів фінансового капіталу, які впливають на обсяг національного багатства України дорівнювала – 84,49 млрд. дол. США, зменшившись з початку минулого року на 12,93 млрд. дол. США і – з початку 2004 р. – на 69,12 млрд. дол. США (табл.2) [3], [16].

Очевидно, що, починаючи з 01.01.2006 р., єдиним додатним елементом фінансового капіталу в нашій державі з вище перелічених були чисті іноземні активи Національного банку України, що представляють собою різницю між вимогами НБУ до нерезидентів та зобов'язаннями НБУ нерезидентам. Тому особливої уваги в процесі дослідження фінансової складової багатства нації потребують міжнародні резерви Національного банку, які становлять переважну частину вимог НБУ до нерезидентів, динаміка величини яких до початку економічної рецесії була перманентно позитивною. З початку 2008 р. до січня 2010 р. їхній обсяг зменшився на 18,39% – до 26,5 млрд. дол. США, переважно за рахунок скорочення обсягів іноземної валюти на 6,29 млрд. дол. США – до 25,49 млрд. дол. (див. рис. 2), що є цілком виправданим, оскільки ці кошти безпосередньо призначені для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу і здійснення інтервенцій на валютному ринку з метою підтримки курсу національної валюти.

Таблиця 2 Динаміка величини елементів фінансового капіталу, які впливають на обсяг національного багатства, в Україні, млрд. дол. США [3], [16]

Показник	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11
Чисті іноземні активи НБУ	5,04	8,21	18,43	21,96	32,65	25,17	13,44	14,12
Чисті іноземні активи інших депозитних корпорацій	-0,27	0,06	-2,41	-8,75	-22,55	-29,37	-18,68	-16,89
Зовнішній борг сектора державного управління	-8,74	-10,06	-10,51	-10,92	-11,88	11,96	17,81	24,98
Зовнішній борг інших секторів	-10,99	-15,68	-20,91	-26,68	-33,58	41,25	43,44	50,84
Заборгованість прямим інвесторам: між фірмовий борг	-0,41	-0,56	-0,83	-1,94	-3,08	4,25	5,08	5,89
Елементи фінансового капіталу, які впливають на	-15,37	-18,02	-16,24	-26,33	-38,45	-61,66	-71,56	-84,49

Резерви, усього, мінус золото	2955,3	31786	30800,6	25556,9	33327	95,66	96,42	96,39	0,76	-0,03
Авуари в СПЗ	251,1	2,8	8,6	63,6	8	87,53	96,18	96,36	8,65	0,18
Іноземна валюта	2704,3	31783,2	30791,9	25493,3	33319	8,13	0,24	0,02	-7,89	-0,22
Золото (згідно з національною оцінкою)	134,1	693,1	742,7	948,2	1249	4,34	3,58	3,61	-0,76	0,03
Усього резервів	3089,4	32479,1	31543,3	26505,1	34576	100	100	100	–	–

Обсяг українських сукупних міжнародних резервів на особу станом на 01.12.2010 р. залишається дуже низьким (461,5 СПЗ) порівняно з іншими країнами світу. В деяких країнах обсяг міжнародних резервів перевищує 1000 СПЗ на особу і становить: у Канаді – 1,1 тис. СПЗ; Таїланді – 1,6 тис.; Латвії – 2,2 тис.; Росії – 2,1 тис.; Швеції – 3 тис.; Японії – 5,5 тис.; Ізраїлі – 6,3 тис. СПЗ (див. рис. 3) [16].

Величина більшості елементів фінансового капіталу, які впливають на обсяг національного багатства, – чистих іноземних активів інших депозитних корпорацій, зовнішнього боргу сектора державного управління, інших секторів, заборгованості прямим інвесторам – протягом 2004–2011рр. була від’ємною, зменшившись із -0,27; -8,74; -10,99; -0,41 млрд. дол. США відповідно станом на 01.01.2004 р. до -16,89; -24,98; -50,84; -5,89 млрд. дол. США станом на початок 2011 р. Єдиним позитивним елементом фінансового капіталу серед досліджуваних в Україні протягом цього періоду були чисті іноземні активи НБУ, обсяг яких з початку 2008 р. до січня 2010 р. скоротився на 58,8% – з 32,65 до 13,44 млрд. дол. США, збільшившись протягом 2010 р. на 681,5 млн. дол. – до 14,1 млрд. дол. США станом на 01.01.11р. [15], [16].

Найсуттєвіші диспропорції формування в Україні фінансового капіталу пов’язані з проявами глобальної фінансово-економічної кризи, однак окремі з них є специфічними для України та інших країн колишнього Радянського Союзу. Однією з найгостріших проблем є співвідношення організованого та неорганізованого ринку цінних паперів. Згідно з експертними оцінками питома вага організованого ринку становить лише 6,8% обсягу торгівлі цінними паперами в Україні [4].

Головною перепоною на шляху зменшення диспропорції між позабіржовим та біржовим ринками протягом багатьох років залишається нерозвиненість правової, корпоративної та інституційної складових, що обумовлює низьку ступінь довіри між учасниками фондового ринку. Необхідно також врегулювати питання ціноутворення на фондових біржах із метою створення можливості визначення справедливої ціни. Можливість маніпулювання цінами, що на сьогоднішній день має місце на українських біржах, істотним чином впливає на рівень капіталізації фондового ринку. Рівень капіталізації економіки України був і залишається наднизьким (капіталізація ПФТС на 04.02.2011 р. становила 250,76 млрд. грн. [8], а капіталізація Української біржі – 350,24 млрд. грн. [12]), що свідчить про неефективне використання національного багатства нашої держави.

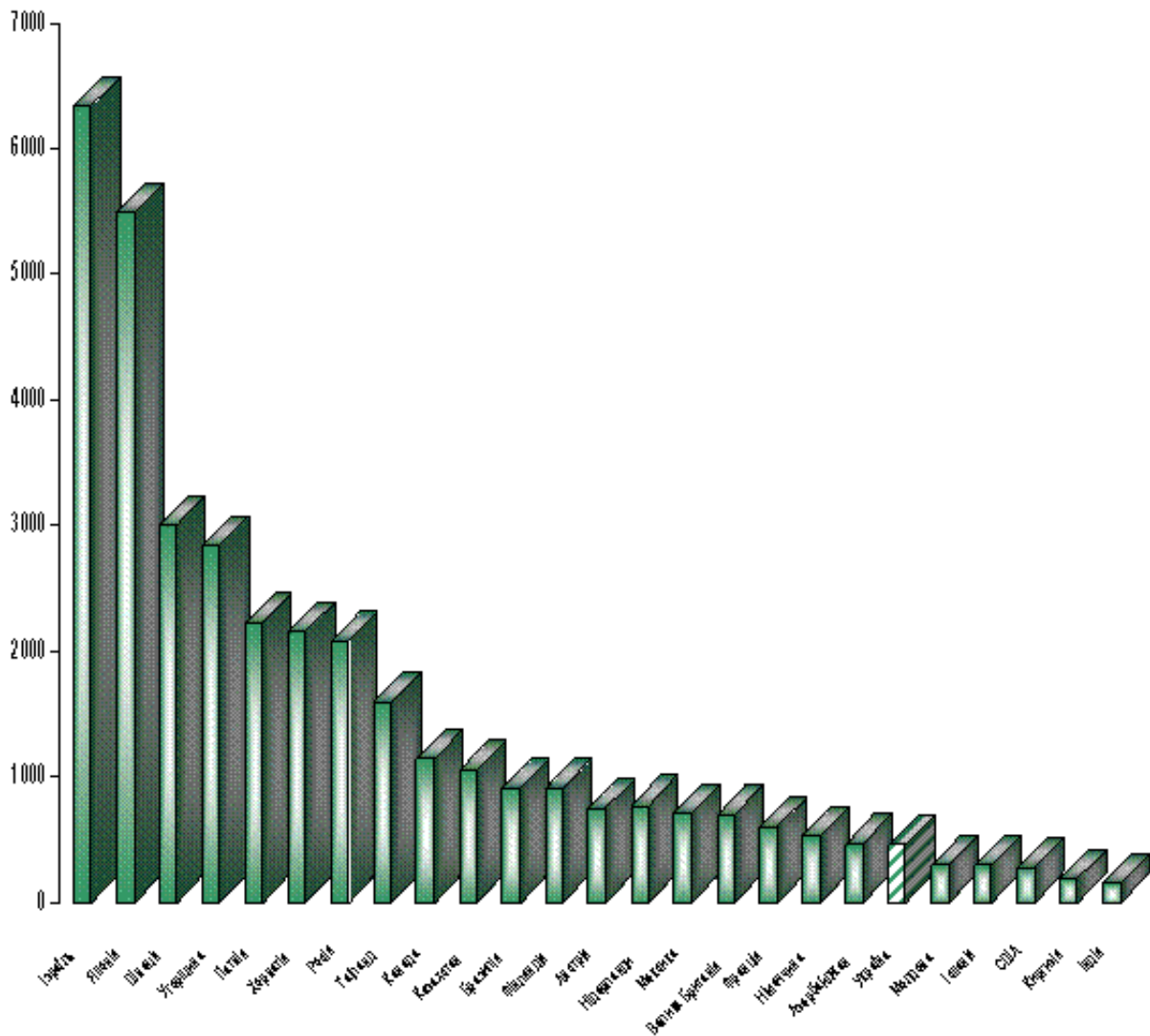

Рис. 3 Співвідношення обсягу міжнародних резервів на особу в країнах світу станом на 01.12.2010 р. [16]

ВИСНОВКИ

З метою мінімізації описаних вище диспропорцій необхідно, передусім, модернізувати структуру основного капіталу шляхом активізації виробництва прогресивного технологічного обладнання для пріоритетних секторів економіки, регламентувати процеси введення та ліквідації основних фондів, стимулювати зростання обсягів нагромадження основного капіталу, привести систему економічної оцінки основного капіталу у відповідність з міжнародними стандартами.

Незважаючи на загальне погіршення фінансового клімату (яке у нашій країні було нівельоване нерозвиненістю фондового ринку), як зазначалося вище, наша країна отримала унікальний шанс сформувати передумови для принципово більш успішної реалізації національних інтересів у глобалізованому світі. Головною умовою економічного піднесення нації є збалансований розвиток усіх складових національного багатства з метою створення надійної основи для соціально-економічного розвитку країни.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухвальд Є.М. Відтворення національного багатства України: теорія і методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / Є.М. Бухвальд; Рос.АН, Ін-т економіки. - М., 1994. - М., 1994. - 45с.: іл., табл. - Бібліогр.: с. 37-42.
2. Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос) за 2009 р.: Україна. Загальні зведення.: [за ред. Л. М. Овденко; відп. за вип. Н. Г. Луценко]. - Держкомстат України. - К., 2010. - 20 с.
3. Зовнішній борг України станом на 01.01.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Statist/index_DEBT.htm.
4. Ковалева В. Украинский фондовый рынок остается на улице // Экономическая правда. - 2009. - 27 октября.

5. Методичний коментар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Balance/PB/commentary.htm>.
6. Основні засоби України / Держкомстат України. – К., 2008. – 158 с..
7. Основні засоби України у 2008 р. / Держкомстат України. – К., 2009. – 207 с..
8. Перша фондова торговельна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfts.com>.
9. Соціально-економічний розвиток України за січень-лютий 2011 р. / Держкомстат України. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Статистичний щорічник України за 2009 р. / Держкомстат України. – К., 2010. – 567 с.
11. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артџомова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В.Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696с.: табл., рис.
12. Українська біржа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ux.com.ua>
13. Фомин Д., Ханин Г. Конец воображаемого советского благополучия // Свободная мысль. – 2009. – № 3 (1598). – С. 5–20.
14. Фомин Д., Ханин Г. Конец воображаемого советского благополучия // Свободная мысль. – 2009. – № 4 (1599). – С. 17–30.
15. International Financial Statistics. Supplement on Monetary and Financial Statistics / IMF Statistics Department. – 2009. – Supplement Series № 17.– 556 p.
16. International Financial Statistics / IMF Statistics Department. – 2011. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imfstatistics.org/imf>
17. National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 2005. – Part III. – New York: United Nations, 2007. – 983 p.
18. National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 2007. – Part I. – New York: United Nations, 2008. – 895p.
19. National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 2007. – Part II– New York: United Nations, 2008. – 898p.

[Вдовічен Анатолій Анатолійович](#), к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці, тел. 0509207026, e-mail: daniapolina@ukr.net